

TÜRK SİNEMASINDA KARA FİLM VE FİLM ÖYKÜLERİNE ETKİSİ

ÖZ

Bu çalışmanın konusu Türk Sineması'nda Kara Film "Film Noir" ve film öykülerine etkisi olarak belirlenmiştir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra 1940 ve 1950'li yıllar arası Hollywood filmlerinin içerik bakımından farklılık gösterdiği anlaşılır. Bunun nedeni; Amerikalı edebiyat yazarlarının romanlarındaki "karanlık tarafın" filmlerine yansımaları neticesinde olmuştur.

Bu çalışmadaki amacımız Kara Film unsurlarıyla Türk Sineması'ndaki özdeş unsurları incelemek ve saptamak amacıyla yapılmıştır. Bir filmin Kara Film olabilmesi için hangi unsurları taşıması gerektiği listelenmiştir. Daha sonra farklı etmenlerin Kara Film kavramına etkisi tartışılmıştır.

Çalışma içerisinde sinema ve psikolojinin Kara Filme etkisi olan Kafka anlatısı, Gotik Anlatı, Dovsteyevski etkisi alt başlıklarınca irdelenmiştir. Üzerine bir takım farklı yöntemlerin Kara Film uyarlamaları açıklanmıştır. Bu yöntemler ise Jungçu ve psikoanalitik yöntemler ile bağdaştırılmıştır. Filmdeki bütün bu kavramsal ve tanımsal içeriklerin açıklanmasıyla beraber Kara Filmin sinemada toplumsal içe dönüşe etkisi analiz edilerek tartışılmıştır

Yeni dönem Türk Sineması'nda çok önemli bir yere sahip üç sinemacı; Onur Ünlü, Nuri Bilge Ceylan ve Zeki Demirkubuz'un içeriklerinde şiddet öğeleri ve karakterlerinde absürt melodram yapıları gibi Kara Film ve Kara Mizah unsurları bulunduran filmlerinin, Kara Anlatı ile ilişkileri irdelenmiştir.

Türk Sineması tarihinin önde gelen Kara Film örnekleri 3 adet seçilerek tek tek irdelenmiştir. Türk sinemasında unsur ve öykü etkisi irdelenerek örnek yönetmen ve filmler doğrultusunda ki bulgular ile sonuca varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kara Film, Kara Anlatı, Sinema, Türk Sineması, Kara Mizah

Yakup Tufan YÜCEL
tufanycl@gmail.com
Orcid: 0000-0002-3411-1783

Araştırma Makalesi

Başvuru Tarihi: 18.05.2019
Kabul Tarihi: 29.06.2019

FILM NOIR IN TURKISH CINEMA AND EFFECT ON FILM STORIES

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate Film Noir and it's relevant effects on the stories of movies. In the period between 1940 and 1950, after the conclusion of the second World War, Holywood movies started to be consisting of a different content. The reason being, the darker side of literature coming from American writers were reflecting upon the movies.

The purpose of this study is to analyze and determine the elements of Film Noir and the identical elements present in Turkish cinematography. The required elements for a movie to be a Film Noir is listed and the effects of other different elements on Film Noir concept is discussed.

The effects of cinema and psychology on Film Noir; Kafka narrative, Gothic narravite and Dostoyevski was scrutinized in their respective subtitles in the study. Furthermore, the effects of implementations of a number of different methods on Film Noir is explained. These implementations are accomodated to Jungian and psychoanalytic methods. With all this cognitive and definitional contents explained, the social inward orientation in cinema caused by Film Noir was analyzed and discussed. Movies of three movie makers who have an outstanding place in New Age Turk Cinema; Onur Ünlü, Nuri Bilge Ceylan, Zeki Demirkubuz, having Film Noir and Black Humor elements such as violence and absurd melodrama structure in characters, was studied on relations to dark narrative.

Three famous Film Noir examples from the history of Turkish Cinema has been chosen and was studied one by one. Component and narrative effect in Turkish Cinema was studied and findings by the exemplary directors and movies was finalized.

Keywords: *Film Noir, Film Narrative, Cinema, Turkish Cinema, Dark Humor*

Yakup Tufan YÜCEL
tufanycl@gmail.com
Orcid: 0000-0002-3411-1783

Research Article

Date Received: 18.05.2019
Date Accepted: 29.06.2019

GİRİŞ

Sinema, içindeki farklı unsur ve çeşitliliği barındıran zengin ve türsel eserler bütünüdür. Kara Film Unsurları içeren filimler sınıflandırırken belirli kıstaslar vardır. Ancak türsel olarak nitelendirmek mümkün değildir. Türler, nitelikleri ve seyirciyle girdiği etkileşimden dolayı sinemasal anlamda farklılaşabilir.

Sinemada ışık kullanımı, senaryo, olay örgüsü, konu, karakterler, mekân, kurgu gibi birçok belirleyici ayrıcalıklar sayesinde kurmaca, belgesel ve deneysel olarak nitelendirilebilir (Abisel, 1995: 46-47).

Sinema günümüze geldiği süreçte, kültürel etkileşim geçişinde yalın bir olgu olmaktan çıkmış çeşitlilik gösteren anlamlar ile karşımıza çıkmaktadır. “Film Noir” Kara Film unsurları ve Kara Anlatı yapısı kullanılarak, beyaz perdeyi hem görsel hem de fonksiyonel düzenlemelerle bir dili ve anlayışı görsellikle bütünleştirmiştir.

Kara Film bu haliyle sinema dünyası içinde önemli bir yer edinmiş ve günümüz kültürünün ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Kara Film’in sinemasal anlamda doğuşuyla başlayacağımız 2. Dünya Savaşı sırası ve sonrası süreçte 1940 ve 1950’li yıllar arası Hollywood filmlerinin içerik bakımından farklılık gösterdiği anlaşılır. Doğuşunda üç önemli edebiyat yazarlarına değinmeden geçemeyiz. Samuel Dashiell Hammett, James M. Cain ve Raymond Chandler gibi önemli yazarların polisiye, macera ve dedektif öyküleri anlattığı eserlerinde ki romanlarının sinemaya aktararak toplumsal olayları ele alması Kara Film’de karşımıza çıkmakta olan Femme Fatale kadın figürünü ortaya koymaları ileride yazacakları senaryolarda kurgusal düzeyde görülmesini sağlar. Kara Film unsurları içeren filmlerin ortaya çıkmasına neden olur.

1949’a Kara Filmler en derin ve en yaratıcı aşamadır. Film Noir oluşturan unsurlar “klostrofobi, paranoya, umutsuzluk ve nihilizm, filmlerin kısa ve özlü ifadeleri, eksiltili 29 diyalogları ya da kafa karıştırıcı, çoğu kez çözümsüz olay örgüleri...” oluşturur (Place and Peterson, 1974:325).

Film Noir ayrıca Alman Ekspresyonizm “Dışavurumculuk” ya da Fransız Yeni Dalga gibi belirli bir film tarihi dönemidir. Genel olarak, Film Noir, kırklıkların ve ellilerin Hollywood filmlerine atıfta bulunarak karanlık, kaygan şehir sokakları, suç ve yolsuzluk dünyasını canlandırır. Film noir son derece aktif bir dönemdir. Ve en efektif olduğu dönem olan 1940 ve 50’ler onun için her zaman referans tarihleri olur.

Savaş sırasında ilk benzersiz Kara Film örnekleri ortaya çıkar: Maltese Falcon, Cam Anahtar, Kiralık Bu Silah, Laura’dı. Ama bu filmler, savaş sonu gelip gelmeyeceğini taşımayan öğelerinden ötürü belirgin bir Kara Film’likten yoksundur. Ancak savaş biter bitmez, Amerikan filmleri belirgin bir şekilde daha karanlık bir tarza geldi ve suç filminde bir patlama olur.

Çalışmada Türk Sineması tarihinin Kara Film örnekleri 3 adet “Onur Ünlü Sen Aydınlatırsın Geceyi, Zeki Demirkubuz Yeraltı, Nuri Bilge Ceylan Bir Zamanlar Anadolu’da” seçilerek tek tek irdelenmiştir. Çalışmanın sonunda Türk Sineması’nda Kara Anlatı biçimsel olarak değerdendirilmiş dünyadaki kara anlatı ile kıyas edilmiş birtakım bulgular ile açıklanmıştır.

KARA FİLM KAVRAMI VE GELİŞİMİ

Fransızca: Film Noir teriminden gelen Kara Film, Hollywood'un çürümüş ve itici algılanabilecek bir atmosferde işlediği iç daraltıcı kahramanlarla kurguladığı suç filmleri çeşitlerine verilen addır. Hollywood'un klasik Kara Film dönemi, 1940'ların başından 1950'lerin sonuna kadar uzanır.

Bu dönemin az ışıklı, loş ve kasvetli siyah beyaz çekilmiş Kara Filmleri, Alman Dışavurumcu sinemasından etkilenir. Diğer taraftan ilk örnek teşkil eden hikâyeler ve klasik Kara Filmlere yönelik tutum, Büyük Bunalım döneminde Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan suç filmlerinden doğar (Dimendberg, Dashiell Hammett'in erg, 2004).

Fransız eleştirmenler beş etkenin Kara Filmlerde muhakkak bulunduğu savını sunarlar. Bunlar; düşsel, tuhaf, erotik, karışık ve zalimdir. Farklı doz ve çeşitte tüm Kara Filmler bu beş öğeyi muhakkak barındırır. Bütün bunlarla beraber Kara Film olgusunun net bir tanımlaması yoktur (Dimendberg, 2004).

Kara Filmler, gangster ve polis filmlerinden toplumsal filmlere kadar uzanan bir dizi türü kapsar ve Hollywood'un ana akımını oluşturan basit filmlerden abartılı olanlara kadar çeşitli görsel yaklaşımlar benimser.

Genellikle Kara Filmle ilişkilendirilen film karakterleridir ama Kara Filmlerin çoğunluğunda ikisine de rastlanmaz. Dolayısıyla tür tespiti için gangster filmlerinde olduğu gibi karakter temelli bir yaklaşımda da bulunulamaz. Daha çok filmlerdeki genel düzen ve tümünde görülmeyen bazı temel ilkelerin varlığıyla tanımlanırlar (Cameron, 1993).

Kara Film tür bakımından kesin anlam olarak ifade edemesekde; içerik, unsur renk ve olay örgüsü ve film anlatımı bakımından farklı unsurları bir arada taşıdığı söz konusudur.

Kara Film Kavramı başlığından anlaşılacağı üzere Kara Film Felsefesi sadece film sektörü ile sınırlı değildir. Pek çok sanat dalı içerisinde Kara Film akımına rastlanılabilmektedir. Buna örnek olarak Maniyerist ve Barok dönem sanatçılarının kullandığı çizgilerde loş ve karanlık temalar, kaotik gölgelendirmelerle harmanlanır. 15. Yy da hâkim olan bu akımların içerisinde bu kaotik gölgelendirmelere tezat keskin kontrastlar kullanılarak Kara Film ezgileri günlük sanat içerisinde işlenmeye başlanır. 1900'lerin başında alman Dışavurumculuğu'nun sanata etkisi Kara Film temellerini oluşturan etmenlerden olur (Christopher, 1997).

Suç, cinayet, yozlaşma, paranormal, kıskançlıklar, karamsarlıklar, sisli geceler, gölge, karanlık ve siyahla beyazın keskin kontrastı Kara Film denildiğinde akla ilk gelen özelliklerden olup 1942 yılında çekilmiş olan THISGUNFORHIRE Filmi iyi bir örnek olur.

Şekil 1. THISGUNFORHIRE Film Afışı

Kaynak: <https://www.buckinghambooks.com/book/this-gun-for-hire/>

19. Yy geldiğimizde Kara Film tipinde bir olay örgüsüne sahiptir, kahramanı ve takipçileri suçludur. Aynı zamanda klasik dönemin pek çok Amerikan Kara Filminde rol alacak olan Peter Lorre'nin başarılı oyunculuğuyla da dikkat çekmiştir (Christopher, 1997). Buradanda anlaşılacağı üzere; göç etmeye zorlanan Alman Dışavurumcu sinemacılar Kara Film unsurları taşıyan filmler ortaya koyar.

Hollywood Sineması'nda western ve müzikalin doğuşuyla birlikte Klasik Amerikan Sineması'nın başlangıcı olarak bilinen Griffith'in Birth of Nation (Bir Ulusun Doğuşu) filmi temel alınır. Kuzey/güney eyaletleri arasındaki 'vahşi batı' Amerikalıların Kızılderelilere ırkçılık yaptığı açık olan 1915 yapımı bu filmin çekim ve kurgu teknikleriyle sinemayı ve seyirciyi etkilenir. Kamera hareketleri, stüdyo ve dekorun kullanımı, genel ve yakın planlar bir dönemin doğuşunu müjdeliyordu Griffith. Teksoy'a (2005a) göre, yapım şirketlerinin baskısından sıyrılan Chaplin, Pickford, Fairbank ve Griffith, Birleşik Sanatçılar Derneği'ni kurar. Bağımsız filmler yapmaya başlar. Burdanda anlaşılacağı üzere bağımsız yapım şirketlerinin baskısından uzaklaşan yönetmenler Klasik Amerikan Sineması döneminin öncüleri olarak nitelik kazanır.

1940'lı yıllara gelindiğinde Amerikan Kara Filminin 'klasik dönemi' olarak adlandırılan ve pek çok Kara Film örneği çekilen bir on yıllık süreç söz konusu olur. Üçüncü Kattaki Yabancı (Stranger on the Third Floor, 1940) Bu dönemde çekilen Kara Filmlerin ilki olarak kabul edilir. Şehir Sokakları ve Fritz Lang tarafından yönetilen Hiddet (Fury, 1936), Hayata Bir Kez Geliyorsun (You Only Live Once, 1937) gibi II. Dünya Savaşı temalı suç filmleri de Kara Film kategorisinde değerlendirilir. 1950 lere doğru Kara Film örnekleri daha keskin çizgiler barındırmaya başlar. Bu dönemin tamamında çekilen Kara Film örnekleri eleştirmenlerce Kara Film öğelerini en belirgin taşıyan filmler olarak kabul edilir (Hannsberry, 2003).

Bu dönemin bitişine doğru çekilen Orson Welles'in Habisin Dokunuşu (Touch of Evil, 1958) filmi klasik dönemin son filmi olarak kabul görür. Farklı eleştirmenlere göre Kara Film ekolünün bu dönemde sonlandığı ve sonrasında gelmekte olan örneklerin Kara Film etkisinde ama Kara Film

olmadığı, başka eleştirmenlere göreyse Kara Film kavramının çağın özelliklerine göre şekil değiştirerek devam ettiği savunulur.

Kara Film'in doğuşuna kaynak olan üç önemli edebiyat yazarına değinmeden geçilemez. Samuel Dashiell Hammett, James M. Cain ve Raymond Chandler gibi önemli yazarların polisiye, macera ve dedektif öyküleri anlattığı eserlerinde ki romanlarında, toplum tarafından "suçlu" kişiler işlemesi ve savaştaki sosyal düzeni anlattığı toplumsal olayları ele alması Kara Filmde karşımıza çıkmakta olan Femme Fatale kadın figürünü ortaya koymaları ileride yazacakları senaryolarda kurgusal düzeyde görülmesini ve Kara Film unsurları içeren filmlerin ortaya çıkmasına neden olur.

Tarık Kakinça göre "Gerilim ve Polisiye Filmleri" adlı kitabında Dashiell Hammett'in bu özelliklerinden bahseder; ona göre dünya polisiye yazarlarının en vazgeçilmez isimlerindedir. Romanlarında Amerikanın toplumsal, siyasal ve ekonomik yapısını işler. Kirlenmiş politikacılar, tefeciler, fahişeler, kaçakçılar, genel evler, yer altı dünyası, izbe oteller ve barlar, görevini kötüye kullanan bürokratlar ve daha nicelerinden bahseder (Kakinç 1995 11).

Klasik Amerikan Sineması bağlamında ise, Psycho'nun modern ve klâsik dönem arasında bir sınır olduğu yönünde olsa da, 60'ların ikinci yarısına kadar uzanan etkisi vardır. Bonnie and Clyde Klasik Amerikan Sineması'ndan izler vardır (Spicer, 2002: 134).

Anlaşılacağı üzere Klasik Kara Film Dönem'i belli zaman sınırı içerisine sıkıştırılmaya çalışılsada aksine daha uzun yıllar etkisi devam etmiş ve gelişerek bütün unsurlarıyla birlikte günümüze kadar devam eder.

Kara filmin bilinen karakterleri arasında dedektiflik ve ölümcül kadın (femme fatale)'dır. Kara filmlerde birçok karakter olmasına karşın en belirgin olanının onlar olmasının nedeni; birçok erkek kahramanın içinde bir dedektif, birçok kadının içinde ise bir ölümcül kadın vardır. Bazen de roller değişir ve kadın dedektifliğe, erkek ise ölümcüllüğe soyunur.

Türk Sineması'nda femme fatale'leriyle Affet Beni Allahım (1953), İstanbul Canavarı (1953) ve Kanlı Para (1953) filmleri başı çeker (Bektaş; 2014, s.78).

Klasik Kara Anlatı filmlerinde filmlerin başından sonuna kadar sabit gerçeklik üzerinde kurgulanır ancak Kara Filmde ise karakterlerin her birinde farklı gerçeklikler ortaya çıkar. Karakterlerin farklı bakış açılarıyla değişiklik gösteren gerçeklik anlayışı neticesinde birden fazla katmanlı gerçeklik unsurları ortaya koyar. Kamera kullanımı olaya dâhil olur.

Bu çalışmadan yola çıktığımızda Alman Dışavurumculuğu'nda ki çarpıtılmış perspektif ve karamsarlığı yansıtan eğri kesik hatlar, seyirciyi kargaşaya sokan mekânlar, aynalar ve görüntüyü yansıtıcı yardımcı araçlar, doğadaki gerçekliği duygu ve algı çerçevesinde birden fazla gerçeklikle Kara Film Karakteriyle etkileşim içinde bulunmuştur. Kara filmde gerçekliğin göreceli yapısı önemli yer alır.

FARKLI KAVRAMLARIN KARA FİLME ETKİSİ

Bu başlık altında öncelikli olarak psikolojinin sinema açısından değerlendirilmesine yer verilir. Bunun akabinde Kafkaesk tarz, Gotik ve Grotoks kavramları açıklanarak sinema ve Kara Film ile ilişkileri ele alınacaktır. Son alt başlıkta ise Kara Film akımı açısından etkileri büyük önem taşıyan Dostoyeski'nin sinemacı bakış açısıyla bir değerlendirilmesi mevcuttur.

Bir filmi noir olarak tanımak, terimi tanımlamaktan her zaman daha kolay olmuştur. Bu tür filmlerin örnekleri Gotik korku arasında bir yerde rafta tutulduğu büyük bir video mağazasında kolayca hayal edilebilir veya distopya bilim kurgu örneklerine rastlanabilir (Rabinowitz, 2002).

Daha genel bir düzeyde, Vietnam savaşı; akademik film teorisinin yükselişi; Hollywood'un ekonomi ve sansüründe büyük değişiklikler ve yüksek ve ticari sanat arasındaki söylemsel sınırların giderek dağılması gibi etkilerle Kara Film Amerikan kültürüne iyice yerleşti. Karafilm kendine has bir psikolojik zemine sahiptir. Karanlık teması onun merkezinde yer alır (Bazin, 1998).

Karamsarlık ve melankoli onun psikolojik öğelerinde temel arz eder ama asla hüznün alt yapısı değildir. Kara Film tarzı psikolojik temeller üzerine kurulur. Diğer alt başlıklarca anlatılan akımlar Kara Film anlatısını etkilemiştir sadece ama psikoloji kavramı Kara Filmin oluşum temellerini ifade eder.

Kafkaesk kavramını tanımlamadan önce Kafka incelenmeye çalışılacaktır. Kafka Almanca bilen Bohemyalı Yahudi bir yazardır. Karanlık iç dünyasını döktüğü yazılarını kitlelere ulaştırmak istememiş ne para kazanmak ne de insanlara ulaşmak için yazmaz. Bütün yazdıklarını ölmeden önce yakması için dostu Max Brod'a verir, Max dünya edebiyat tarihini büyük oranda etkileyecek çok doğru bir karar vererek bu yazıları yakmaz. Bu sayede devcileyin böceği kitlelere ulaşır. (Kafka'nın dönüşüm kitabındaki Gregor Samsa'nın bir sabah dönüştüğü böcektir.) Şekil 2.6'da bu etki gözlenmektedir.

Şekil 2. Kafkaesk ve Karafilm İlişkisi

Kaynak: <https://www.mevzuedebiyat.com/kafkaesk-protagonistin-libidinal-performans-dusuklugu/>

Eyes wide Shut (1999), tam bir Kafkaesk ve Kara Film örneğidir. Kafkaeskizm ve Kara Film ilişkisi en iyi bu film üzerinden değerlendirilebilir. Stanley Kubrick'in bu meşur filminde karakterlerden dekorlara, dekorlardan konuya kadar herşeye bir kaos, belirsizlik ve gariplik hakimdir.

Kadın erkek ilişkilerine kaotik bir bakış açısı getiren film marjinal erotik öğelerle beraber, uyuşturucu, aids ve cinsellik gibi başlıklarla ilgili farklı bir bakış açısı sunar.

Bu gizemli ve esrarengiz filmde ekstra olarak bir de tarikat kavramı ve tarikat kavramının sahip olduğu/olabileceği özellikler işlenir. Ayın unsuru klasik tarzdan çok farklı olarak izleyicileri rahatsız edici bir biçimde işlenir. Ortaya dökülen sırlar kusursuz görünen baş kahramanları tam bir kafkaesk kahraman haline sokar. İşte bütün bu etkiler ile Kara Film ve kafkaesk akım iç içe geçer (Schrader, 1996).

Gotik en temelinde İtalyanlar tarafından rönansans döneminde orta çağ sanatını ifade etmek için kullanılmış bir kelime olarak doğmuştur. Sonrasında sanat dalları içerisinde ‘kara ve parlak’ öğeler barındırarak insanlara ürkütücü ve ihtişamlı bir izlenim bırakan sanat eserlerinin gotik tarz barındırdığı algısı oluşturulmaya başlamıştır. Sonuç olarak korkunç, şatafatlı ve grotesk etkiler barındıran bütün nesnelere ‘gotik’ sıfatı ile ifade edilmeye başlanmıştır. Gotik kavramı sanatta ilk olarak mimaride kullanılmıştır. Edebiyat ile gotik kavramının birleşmesi ise 18. Yy’a dayanmaktadır.

Gotik kavramı birçok sanat dalında kullanılabilir. Mimaride, resim, müzik, edebiyat ve sinemada gotik anlatıya rastlanabilir. Gotik kavramını çalışmanın konusu dahilinde de iki açıdan açıklamak yararlı olur. Birincisi genel olarak gotik kavramından bahsetmek, ikincisi ise gotik kavramının sinemada kullanılış biçimine değinmek şeklinde olacaktır (Brown, 2010).

Gotik anlatı mutlak suretle içerisinde insanüstü yaratık ve varlıklar bulundurur. Abartı ve mübalağa sanatının Kara Film örnekleri içerisinde en çok kullanıldığı tarzdır. Vampirler, doğa üstü varlıklar, ölümler, yaşayan ölümler, siyah ve gösterişli karakterler gotik sinemanın vazgeçilmez unsurlarıdır. Adams Family yaşamayan aile bireylerinden oluşan bir absürt komedi örneğidir. Yine bir diğer bilinen örnek Betteljuice gotik anlatım öğelerinin en tanınmış örneklerinden bir tanesidir (Abisel, 2010).

Grotesque “özellikle abartılı veya insan özelliklerinin anormal gösterimini ifade eder. Grotesk edebiyatı, Dickens’in romanlarında olduğu gibi insanların görünüş ve davranışlarına dair garip karikatürleri içerir. Rahatsız edici derecede garip bir kurmaca karaktere grotesk de denebilir” (Rotha, P. 2000).

Ayrıca Edgar Allen Poe’nun başyapıtı Tales of Grotesque ve Arabesque’den (1840) kaynaklanmaktadır. Poe’nun öykülerinde karakterler, karakteristik olarak nevrotik ya da belirli durumlarda histeriktir. Bilinçaltı dürtüleri ve gotik bir havayla örtülü hastalıklı psikoloji ile tamamen kaynaklıdır. Ancak Poe, alçakgönüllülüğünün ardındaki nedeni ortaya koymamaktadır. Bununla birlikte Anderson, sanayiciliğin kökünü çizerek grotesklerin tasviri konusundaki edebi tarihi daha da kızdırır (Rabinowitz, 2002).

İşte tüm bu öğeler açısından grotesk kavramı Kara Film bakış açısı ile ele alındığında ortaya muhteşem bir uyum çıkmaktadır. Kara Filmin absürt, garip ve karamsar havasına groteskin nevrotik bakış açısı çok uygundur. Filmlerdeki karakterlerin trajikomik yapısında bunu destekler. Kubricks filmleri en uygun örneklerini temsil eder.

Suç ve Ceza Romanı’nda Raskolnikov, hem içinde bulunduğu durumdan kurtulmak hem de amaca giden yolda önüne çıkan engelleri kaldırabilen “olağanüstü” insanlardan biri olduğunu kendine ispatlayabilmek için bir kan emici, bir böcek olarak gördüğü yaşlı bir tefeci kadını öldürmeye karar

verir. Bununla beraber roman içerisindeki duygu ve ruh hali komplikasyonları başlar. Sinemaya bütün bu kurgu, tam bir Kara Film üslubuyla yansır (Fay, 2015).

Sonuç olarak Dostoyevski, edebiyat da olduğu kadar sinema dünyasında da muhteşem bir hazinedir. Geçmişte toplumun içinde bulunduğu durum, çağının toplumsal kargaşası ve bu karmaşa sırasında sıradan insanın hayatını ortaya çıkarabilir. Eserlerinde karamsar ve distopik unsurların var olması nedeniyle Sinemada karşılaştığımızda Kara Film unsurları barındırdığını görülür.

Casablanca, 1942

Daha önce Casablanca filmi hiç izlememiş insanlar bile, Casablanca'dan birçok diyalogu duymuşluğa sahiptirler. "Oynat, Sam"; "Her zaman Paris'e sahip olacağız" ve "bence bu güzel bir dostluğun başlangıcı" bunlardan en bilinenleridir. Film tarihinin sözlüğünün bir parçasıdır. Tüm zamanların en unutulmaz film alıntılarında bazılarını örnek gösterilir (Bordeand Etienne, 2012).

Bu filmin klasik olarak kabul edilme nedenini anlamak için, yeni izleyicilerin filmin tarihsel bağlamını 1943'teki izleyicinin ihtiyaç duymadığı şekilde göz önünde bulundurmaları gerekir. Filmin daha önce izlendiği varsayılarak, bu notların daha önce göz önünde bulundurulmadığı veya tartışma için temel olarak kullanılmak istenilebileceği bazı alanları vurgulamak için tasarlanır.

Bununla birlikte, buradaki sonraki paragraf, politik bağlamın geniş bir açıklamasını sunmayı amaçlar, böylece tüm ilgi alanlarındaki kullanıcılar bu noktaları metnin bir yolu olarak kullanabilirler (Gormanand Martin, 1998).

Humphrey Bogart hayat verdiği Rick Blaine rolü başlangıçta bize sadece kendini korumak için dışarı çıkmış bir adam olarak sunuldu ve bu Strasser ve adamları için en iyi masayı sağlamak ya da Renault'nun yerleştirilmesini sağlamak demektir. Anlatım ilerledikçe, karakteri o zaman film izleyicileri ve Malta Şahinini görmüş olan herkese aşina olacak bir ahlak kavramı ve kişilik ortaya koymaya başlar.

Film, çeşitli karakter pozisyonları aracılığıyla bir dizi rekabet edici motivasyon gösterilir. Her bir karakteri neyin motive ettiğini, bazılarının istekleri aktif olarak nasıl bastırdığını ve bu hareket tarzlarının maliyetlerini ve faydaları yorumlanmaya açıktır.

Diegetic ses, bir film sahnesinde, örneğin biri yürürken ayak sesleri, diyalog veya bir silah ateşlendiğinde ateşli silah sesi gibi duymak için mantıklı bir şekilde bekleyebileceğiniz sestir. Digegetik olmayan ses, filme açıkça yapay olarak eklenir - karakterler onu duyamaz. Bu film açısından müzikal puanı içerebilir (Gorman, E. Lee S. and Martin H. G. 1998). Müziğin film içindeki rolünü düşünüldüğünde yine çok önemli bir etki ortaya çıkar (diegetic ve diegetic olmayan).

Kara Film anlatı yapısına sahip Casablanca Filmi geçmişte olan travmatik hayatlara atlayarak izleyicisine hem bilgi hem de o travmalı karakterlerin bireylerin acılarıyla karşılaşmasına yönelik kurgulanır. Casablanka Filmi'nde tedavi, şok, röntgencilik ve muhbirlik gibi konuları işlerken aynı zamanda toplumsal travmaların karakterler üzerinden izlenir. Filmin açık uçlu sonu da bu travmaların devam ettiğine ise Sinemada Toplumsal İçer Dönüş Etkisi görülür.

Malta Şahini

Klasik dönemde yapılan Kara Film anlamında değerlendirilirse bu film, görsellikler açısından özel bir göz filmi; ünlü yönetmeni John Huston'ın sinirsel ve psikolojik gerilimleri yer yer eklediği; Amerikan sinemasının simgesi ve 20. Yüzyılın varoluşsal havalı tanımını yapan ilk Humphrey Bogart ürünüdür. Ve hala Hollywood'un altın çağından kalma en başarılı filmidir.

Gerçek bir konudan uyarlanan filmin konusu; 1539'da, Malta Şövalyeleri Tapınakçıları, İspanya'dan V. Charles'e haraç ödemeleri ile başlar. Ona nadide mücevherlerle pençeye dolanan bir Altın Şahin gönderdiler, ancak korsanlar paha biçilemez bir tokayı taşıyan kepçeyi ele geçirdi ve Malta Şahininin kaderinin gizemi bugünlere kadar kalmıştır.

Filmin yarısından fazlası, hiç kimsenin söz konusu kuştan bahsetmemesi ile geçer, onun sadece muazzam değeri ve cansız geçmişini açıklar. Tabii ki, "Malta Şahinleri", yayınlanmasından bu yana geçen yıllar içerisinde efsanelerle olumlu bir şekilde örtülmüştür (Gorman, and Martin, 1998).

Olağanüstü bir şeyin varlığını anlatmakla kalmayıp herkesde bunun merakını uyandırmış bir filmidir. Ancak, pirinç halkanın ne kadar kolay bir şekilde kaçırılabilirliğini düşünmek telaşlandırıcıydı - resmin, Dashiell Hammett'in çılgır açan romanı (sırasıyla, 1931'de, önceki iki ekran versiyonu) gibi bir başka dedektif gerilim filmi haline gelmesi ne kadar yakın olabilirliği ise tartışmaya açıktır (Borde and Etienne, 2012).

Film bittikten uzun bir süre sonra da, çeşitli ve film dışı bir takım etkiler bırakmaktadır. Cesetlerin hepsi hesaplanarak ve çözüme kavuşturuldu. Sadece bir yerde olduğu gibi, "Küçük şakamı şimdi ve sonra yine yapmalıyım" demiştir. Filmin sonu Casablanca Filimi'nde olduğu gibi açık uçlu olup; tüm bu gerçek ve film hikâyeleri ile birlikte Malta Şahini film bittikten sonra da bu güne kadar gizemini korumaya devam etmektedir.

TÜRK SİNEMASINDA KARA FİLM ANLAYIŞI

Kara Film doğduğu toplum içerisinde şekillenmekte ve Amerikan sinema endüstrisinin gelişmiş yayılım örgüsünedeniyle ülke dışında ünlenmiş ve izleyici bulmuştur. Kara Filme yönelmiş olan bu ilgede "anlatı, karakterler ve ikonografik" etkileşimler etkili olmuştur. Çalışmada bu yapıyı belirlemek için Nilgün Abisel ve Gülseren Güçhan'ın kullandığı tür filmleri ikonografik çözümleme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca tür filmi incelemesi çerçevesinde Amerikan kara filmlerinin anlatı, karakterler ve ikonografik özellikleri doğrultusunda Türk Sineması'nda Kara Film açıklanmaya çalışılır.

Türk Sineması'nda Kara Film Özelliği gösteren anlatıların Amerikan kara filmlerinden etkilendiği ancak toplumsal dönemlere göre melodramla bütünleşerek var olduğu belirlenmiştir. Yapılan analizler sonucu ve kuramsal çalışmalar izinde Türk Sineması'nda kara filmin yeri detaylı şekilde incelenecektir.

Türk Sinemasında Kara Film ve Kara Mizah İlişkisi

Kara Film Türk Sineması'nda işlenirken çoğunlukla kara mizah tarzında işlenmektedir Kara Filmin evrensel bazda temsil ettiği tarz ve biçim daha geniş kapsamlı olmakla beraber Türk Sineması Kara Filmi kara mizah noktasında kendi üslubuna entegre edebilmiştir. Türk Sineması'nda bilhassa son dönem Kara Film örnekleri mevcut olsa da Kara Film tekniklerinin genel anlamda Yeşilçam ve Türk Sinemasına çok uygun olmadığı söylenilebilir(Arslantepe, 2012). Türk Sineması'nda Kara Film dönemi: 80'li yıllardan itibaren başlayan Kara Mizah tarzındaki filmlerin çekildiği süreç ve son dönem Türk Sineması'nda Onur Ünlü, Nuri bilge Ceylan ve Zeki Demirkubuz gibi yeni dönem yönetmenlerinin Kara Film öğeleri taşıyarak çektikleri filmleri kapsayan süreç ifade edilerek tanımlanabilir (Arslantepe, 2012).

İnsanı diğer bütün canlılardan ayıran birinci özellik düşünebilmesidir. Düşünme özelliği insana kendi rahatını ve mutluluğunu sağlayacak pek çok maddi ve manevi kavramı üretmek yeteneğini vermiştir. Bunlar fikir üretme, ürettiği fikirler ile ürün üretmek, hizmet üretmek gibi pek çok şey olabilir (Arslantepe, 2012). Fakat bunların yanı sıra insan belki de kendisi için en değerli şeyi, var olduğu ilk günden itibaren üretmiştir. Bu ise mizahtır.

Mizahın oluşması için insanoğlunun güldüren bir şeyler yaratması gerekmektedir Güldürmenin pek çok türü ve şekli vardır Kara Film bazında güldürünün ise ismi kara mizahtır (Arslantepe, 2012).

Gerçeküstücülük kara mizahın kendi kendisini en iyi ifade edebildiği sanat dalıdır çünkü burada istediği ironiyi, abartıyı ve mübalağa sanatını özgürce kullanma hakkına sahiptir. Belki de gerçeküstücülük ve mizah birleştiği zaman içerisinde dramatik ve rahatsız edici öğeler eklendiğinde kara mizah oluşturabilir demek yanlış olmayacaktır (Bayram, 2009).

Kara komedi içerisinde alay ve abartı olgularını bulundurarak insanlara kabullenemedikleri veya onları rahatsız eden özellikleri normalleştirerek onlarda rahatlatma yaratır (Arslantepe, 2012)

Bu fikre örnek olarak 2014'te Onur Ünlü'nün çekimini gerçekleştirdiği "İtirazım Var" filmi gösterilebilir. Bu filmde günlük yaşam akışı içerisindeki doğal olaylar mizah kullanılarak, normalleştirerek sunulmuştur. (Mutluer, 2008) Çünkü bu film de gündelik olaylar içerisinde bir ölüm gerçekleşmekte ve bu ölüm etrafında çeşitli olaylar öfke nefret ve şiddet duyguları ile işlenmektedir. Mizah kullanılarak bütün bu duygular izleyicinin gözüne sempatik bir şekilde sunulmuştur (Mutluer, 2008)

Gerçeküstücülük düşleri gündelik hayat içerisinde ifade edilebilme biçimleri bulmasını sağlayan bir akımdır gerçeküstücülerle göre düşler sürekli bir bilgi akışı sağlayan kanallardır. Onlar için düş, düş görebilmek ve uyanık olmak arasında bir fark yoktur hepsi insan için eşit önem ve değer taşır. İşte Gerçeküstücülüğün bütün bu özellikleri ve absürtlüğü Kara Film ve kara mizah tarzının abartı ve absürtlüğüyle uyumlu bir şekilde örtüşmektedir (Naremore, 2008).

Gerçeküstücülüğün kurucu öğeleri için;

- Düş
- Hayal
- Absürtlük
- Gerçek hayatta görülmesi mümkün olup olmadığı ispatlanmamış ama bugüne kadar hiçbir kayıt cihazıyla da belgelenememiş olgulardan oluşma

Kara mizahın ve Kara Film akımının ortak kurucu öğeleri için ise;

- Absürtlük
- Gerçek hayatta karşılaşılması nadir, karşılaşılsa bile kara mizah üslubundaki gibi normal karşılanmayacak olaylardan oluşma
- Hayalperestlik
- Hiciv ve eleştiri sanatlarının bolca kullanılması

Şeklinde özetlenebilirler.

Tüm bu etkiler doğrultusunda Türk Sineması'nda Kara Film ve kara mizah kavramları açıklanmaya çalışmıştır. Bir sonraki başlıkta ise Türk Sineması içerisinde ki Kara Film örnekleri üzerinden bu filmlerin işleniş biçimleri irdelenecektir. Bu sayede Türk Sineması'nda Kara Mizah ve Kara Film uygulamalarının üslup ve usülleri çalışma kapsamında analiz edilmeye çalışılır.

Türkiye Sinemasında Yönetmenler ve Kara Film Öyküleri

Çalışmanın daha önceki bölümlerinde de belirtildiği gibi Türk Sineması'ndaki kara mizah örneklerinin ve Türk Sineması'nda Kara Film örnekleriyle çok önemli bir yer tutan Onur Ünlü, Nuri Bilge Ceylan ve Zeki Demirkubuz'un kara anlatıları hakkında bilgi verilmesi ayrı ayrı işlenmeye değerdir. Bu başlık altında bu 3 ünlü yönetmenin Kara Film anlatıları ayrı olarak irdelenecektir (Arslantepe, 2012)

Onur Ünlü Sinemasında Kara Anlatı

Onur Ünlü filmlerinde komedi ve dram öğeleri ile birleştirilerek izleyiciye aktarılmaktadır. Onur Ünlü anlatım şekli olarak Kara Film unsurları içeren bir bütünlüğü esas almıştır ve üzerine kattığı abartılı üsluplar, onu Kara Film kültürüne yaklaştırmıştır. Örnek verilmesi gerekirse ilk uzun metrajlı filmi Polis'te filmdeki başkarakterin ölüm meseleleri ile uğraşmıştır.

Ölümlerle karşılaşan karakterin yaşadığı bir takım psikolojik durumlardan kara mizah çıkartmaya çalışmıştır. Onur Ünlü bu durumu verdiği bir gazete röportajında; "Ben karakterleri genellikle ölüm meselesiyle karşı karşıya getirip geri çekiliyorum ve onlarla eğleniyorum," şeklinde yorumlar.

Onur Ünlü'nün bu alanda işlenmesinin sebebi Türk Sineması literatürüne Onur Ünlü Sineması kavramı diye bir tarzın girmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Kendi kaleme aldığı senaryolarında ve çektiği filmlerde bu üslubun tutarlılığını göstermektedir. Onur Ünlü Sineması tarzı melodramların yanı sıra kara mizah noktasında da kendisine güçlü bir yer edinmiştir (Arslantepe, 2012)

Onur Ünlü'nün metinler arası gezintinin görüldüğü bir başka filmi ise 'Sen Aydınlatırsın Geceyi'dir. Bu filmde de metinler arası gezinti görülmektedir. Bunun yanı sıra dini söylemler, sistem eleştirisi, olağanüstü güçlere sahip karakterler ve müzik eşliğinde yapılan sahne geçişleri ile hiçbir özel efekt kullanılmadan yalnızca kurgu yoluyla yapıldığı görülmektedir. Aynı zamanda gerçeküstüdür.

Onur Ünlü Kara mizahı, Beş Şehir dışındaki tüm filmlerinde bilinçli bir yoğunlukta kullanmaktadır. Mizahı genel olarak zekâ ve incelik barındırır. Bir şeyi söylemenin "detaylı ve zor" yoludur. Gerçeküstücülük sanatçıları da "eskimiş" tüm değerlerin yerine kara mizahın, alaycılığın, toplumsal mesajını, başkaldırının gücünü ortaya koyduğu görülmektedir.

Nuri Bilge Ceylan Sinemasında Kara Anlatı

Ceylan, kendine özgü tarzıyla, görsel şölene uyarladığı filmleriyle yer yer değindiği Kara Film üslubuna sahiptir. Bu açıdan bakarsak, Kara Filmler içinden beslendikleri toplumların sosyoekonomik, kültürel ve siyasi sorunlarını her türlü garipliklerinden bahsederek anlatmaktadır. Yani toplumun kendi içinde yarattığı kötülüğün filmlerde işlendiği şekli Kara Film örneklerinin genel kabul gören şeklini yansıtmaktadır. İşte bu esnada Ceylan'ın Bir Zamanlar Anadolu'da filmi gerçek bir Türk Kara Film örneği olarak sinema tarihinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra pek çok taşra konulu filmi Ceylan'ı bu camia içinde güçlü ve ismi duyulan bir Türk yönetmen yapmaktadır.

Nuri Bilge Ceylan filmlerinde genellikle gerçekçi sinema dili ve fotografik anlatı üslubu hâkimdir. Doğa- insan ilişkilerini muhteşem görselliklerle sunan yönetmen İkilemler ve Uzak filmlerine deyin

bu gerçekçi sinema diliyle devam etmiştir. Bu filmlerden sonra ise yönetmen hikâyelerinde daha çok kent ve taşra ikilemleri ile bireylerin iç dünyasındaki çatışmalara yer vermeye başlamıştır

Bu anlamda giderek artan bir eğilimle Ceylan, Üç Maymun, Bir Zamanlar Anadolu'da ve Kış Uykusu filmlerinde, fotoğrafik anlatı yoluyla kurulan dünyadan, öyküsel - metinsel anlatının ağırlıkta olduğu bir sinematografik dünyaya geçiş yapmıştır.

Bu değişim sonucunda Nuri Bilge Ceylan filmlerinde görüntünün çarpıcı ve etkileyici sunulduğu, insanlar arası diyalogların derin ve uzun uzun film içerisinde yer aldığı, karakterler üzerinde daha derin ve anlamlı yapılandırmaların kurulduğu, uzun yıllarca kullandığı görsel dile ek olarak derin bir metinsel dilin de eklendiği görülmektedir (Özdemir, 2011).

Zeki Demirkubuz Sinemasında Kara Anlatı

Demirkubuz'un filmlerinde toplumsal gerçeklik derin bir çerçeve ile ele alınıp, toplumsal sorunların biçimlendirdiği fazlasıyla derin, içsel dünyalar öne çıkmaktadır. Bahsi geçen dünyalar ve bunların toplumdaki geri dönüşlerini kullanmıştır.

Demirkubuz filmlerinde konu alınan eril ve dişil yaşantılar, toplumsal gerçekçilik çerçevesinde karşılığı olan problemlerin sonuçları ayrıntılı şekilde incelenmektedir. Toplumdaki gerçeklik ile Demirkubuz filmlerinde toplumsal gerçeklik, dramatik anlatı yapısıyla bağlantılı olarak incelenmektedir.

Demirkubuz filmlerinde şiddet ögesini güçlü vurgularla kullanmaktan çekinmez (Biryıldız, 2012)

Karakterlerinde absürt bir melodram bulunur Kara Film ögesi olarak dekorlar ve filmlerin çekildiği ortamlar genel olarak kasvetli, kirli ve fakir yapılara sahiptir (Özdemir, 2011).

Dostoyevski'nin Yeraltından Notlar isimli romanı Rusya'da yaşayan 40 yaşlarında bir entelektüel bireyin, hem o dönem ki sınıfsal konjektürünün hiyerarşik, kalıplaşmış yaşantısı olmayan Rus halkına yönelik incelemelerini hem de farklı görüş ve düşüncelerini örnek olayların etkisi ile birleştirerek sorgulanması konusunu ele almıştır.

Demirkubuz'un Yeraltı filmindeki anlatıcı güvenilirlik açısından romandaki anlatıcı kişiden anlatım olarak farklılaşmaktadır. Romanda anlatılan durumlar, karakter paranoyalarının olup olmadığı belirsizdir. Ancak filmdeki sahneler hem yakın ve detaylı çekimler hem de dış ses kullanımı ile karakterin tüm davranışlarının, fikirlerinin ve hayalinin tanıdığı olan izleyenin karakterin etrafındaki yaşananlara ya da şahıslara ilişkin fikirlerini paylaşması esas alınmıştır.

TÜRK SİNEMASINDAN ÖRNEKLERLE KARA FİLM UNSURLARI VE ÖYKÜ ÖRÜNTÜLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Onur Ünlü Sen Aydınlatırsın Geceyi film analizi

Kara Film anlamında ki temel unsurlar; siyah beyaz çekim, sert kontrast, gölge kullanımı, mekân ve karakterlerin karamsar, tutarsız, tahmin edilmeyen sonlar ve kara mizah gibi etmenler öykü kompozisyonu anlamında etkili rol oynar. Öykü kompozisyon bağlamında karakterlerin anlatımdaki önemi, aralarındaki ve geçmişi ile ilişkisi betimlenir. Kara Film unsurlarından biri olan flash backler (geriye dönüş) yerine aynı sahnede kadrajın sol ya da sağ tarafına green box (yeşil perde) tekniği uygulanarak farklı bir anlatım yapısı oluşturur.

Yanal ışıklandırma ve doğal ışıktan yararlanarak yüzü parçalı bir şekilde karanlıkta bırakacak biçimde resim oluşturulması, karakterlerin rollerinde destekleyici unsurlardandır. Bu sayede Cemal karakterinin aydınlık ve karanlık yönlerini yüzlerde görülür biçimdedir. Sert ışıklandırma ve gün ışığından yararlanma gölge kullanımı içsel karanlığın ve kaygının dışavurumları olarak değerlendirilebilir.

Parçalı yüz ışığı ve sert kontrast sokak lambalarından yararlanarak karakterlerdeki panik, karanlık yönlü ve karışık anlar kısa konuşmalar eşliğinde Kara Anlatı unsurları eşliğinde olduğu görünür.

Zeki Demirkubuz Yeraltı film analizi

Yeraltından Notlar öykü ve anlatı araçları karakterde yoğun işlenişi ve içsel buhranlar yaşanan bu eser, Demirkubuz sinemasına özgün bir yapıda, insan odaklı ve günümüz dünyasına evrilerek toplum yapısı işlenir.

Demirkubuz'un Yer altı filminde şehir hayatını tasvir ederken toplumu ve kamuyu, bar, kafe, otel, restoran, sokak yaşantısındaki gerçekçiliğinden yararlanır

Yeraltı Filmi'nde daha çok iç mekân sahneleri kullanılır. Muharrem karakterinin mesleğinin masa başı bir işte memuriyet yapmasını değerlendirdiğimizde Demirkubuz'un Memur kendi olarak nitelendirilen Başkent Ankara'da çekilmesinin tesadüfi olmadığı görülür.

Yeraltı'nda Muharrem (Engin Günaydın) sıkın, yalnız, boğucu, tekdüze ve monotonlaşmış hayata sahip bir Adam. Yaşadığı toplumda tek başına yalnızlaşan Muharrem insanın karanlık dünyasındaki tarafa geçiyor. Sıkıntılı hayatı onu bunalıma sokup delirtiyor.

Muharrem karakterinin İç içe yaşamın geçtiği şehir hayatındaki topluma bakış açısını onun gözünden yansıtması ile karanlık, karmaşıklık ve karışıklığı bilinçli bir şekilde gösterir.

Karakterin evine gittiği sahnede ise karanlıkta ışıkları yakmadan iş yapması Karanlık ruhunu yansıtarak gerçekçi bir anlam ifade etmesine neden olur. Karateri mekanla tamamlayan sahnelerden biri iç karartıcı bir şekilde karşılaşılr.

Demirkubuz Yeraltı filmini mekân, ışık ve kamera hareketleri bağlamında Kara Film unsurları ile izleyiciye sunarken öykü bakımından içselleşme yolu kurar. Toplum yaşamı, kamu ve özel hayatı nitelendirirken evrilme yaşayarak ortaya konan Kara Film Demirkubuz sinemasında dışavurumcu estetik ile ortaya çıkar.

Türkiye Sinemasın'da 1980 ile 2000'li yıllar arasında dışavurumcu ve gerçekçi estetiğin yoğunlukta olduğu, eleştirel ve sorgulayan bir görüşle toplumsal konularla birlikte evrilmekte olduğunu görebiliriz (Süalp, 2004, s. 151).

Demirkubuz karakterlerinin çoğu günlük kapılar ardındaki içsel dünyamızı yansıtan yaşam alanımızdan insanlardır. Toplumda boğulmuş, dibi görmüş ve yoksun hayatlara yer verir. Topumda yer edinemeyen baskın bir anlatı öykülerini önde tutar. Karakterler açısından bakıldığında Kara film unsurları ve öykü yapısıyla Kara Anlatı Tarzı barındırdığı söylenebilir.

Nuri Bilge Ceylan Bir Zamanlar Anadolu'da film analizi

Ceylan Bir Zamanlar Anadolu'da filminde taşrada işlenen bir suç sarmalını anlatmaktadır. Film; Köydeki tamirci arkadaş grubunu, tamirhanede içerken, birinin diğerine çocuğunun babasının kendisi olduğunu söyler. Bununla birlikte çıkan kavgada çocuğun babası olduğunu söyleyen adam diğer kişiyi öldürür ve domuz bağı ile bağlayarak erkek kardeşiyle birlikte toprağa gömer.

Filmin konusu tam olarak polisiye filmidir ve Ceylan polisiyenin ters akışına (sondan başa) belli oranda sadık kalır. Ancak Bir Zamanlar Anadolu'da filmini sıradan bir polisiye filminden uzaklaştıran unsur bu filmin insanların suçla etkileşimde kaldıkları andan itibaren içsel hesaplaşmalarıdır. Bu çerçevede bu suçun alenen gösterilmemesi ve kötülüğün sürekli kendisinin üzerinde olma durumu bu filmi Kara Film'e yaklaştırır.

Taşrada hemen her yerde her şey birbirine benzemektedir. Filmin geçtiği taşra yaşantısı, kara filmin karakterlerini yalın ve yalnız bir hale sokarak varoluşsal sorgulamaya imkân vermekte olan bir yerdir. Bu anlamda klasik kara filmin ana unsurlarından biri olan kent merkezilikten farklı olarak bu filmde taşra yapısıyla incelenir.

Erkek karakterler, kadınlar tarafından kuşatılmış karakterlerdir. Bu anlamda varoluşsal kin ve öfke nöbetleri kara filmde oldukça sık görülen erkek karakteri özelliklerindedir. Erkeklerin kadın karakterleri kontrolü dışında kendi kendisinin eril varoluşlarını da sorgulayan, listeleyen veya sarmayalan bir yapıda durması gerçeği, kara filmde sıkça rastlanan alt unsurlardır.

Bir Zamanlar Anadolu'da filmde görülmekte olan erkeklik hiyerarşisi hegemonik erkeklik terimine karşılık gelir. Hegemonik erkekliği; "en genel anlamıyla, iktidarı iktidarı elinde tutan erkeklerin sahip olduğu erkeklik değer ve yapılarının toplumun geri kalanına, erkeklere ve kadınlara, farklı biçimlerde özendirerek, zorlayarak, dışlayarak ya da paylaşarak kabul ettirilmesini sağlayan düzenin adıdır." (Sancar, 2013, s.173)

Filmin ilk bölümünde aniden bastırılan yağmur ve ıslanmış yol Klasik Kara Film atmosferini hemen gözler önüne serer.

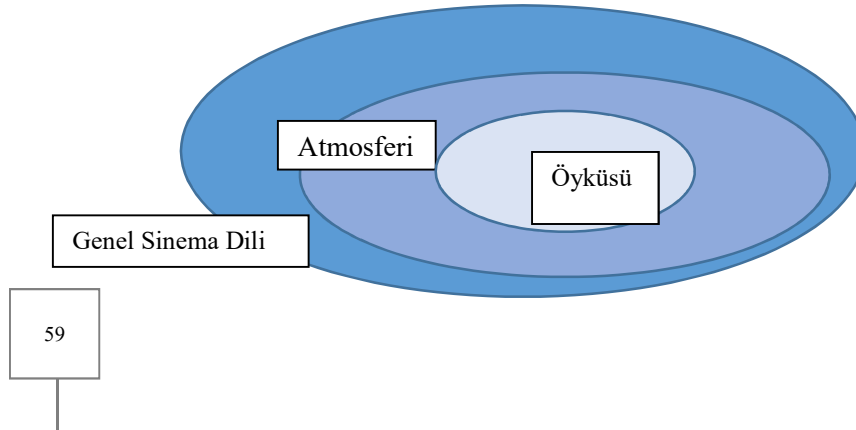
Gotik anlatı yapısı şekilde de görüldüğü gibi şimşek ve kabarmanın ortaya çıkışı Savcı olay yeri inceleme yazısında cesetin durumunu betimlerken "34 yaşlarında Clark Gable görünüşlü..." derken, kara mizah öyküleme yapısını bulundurduğunu görürüz.

Bir Zamanlar Anadolu filmde Ceylan biçim üzerinde oynamalar yapmayı seven bir yönetmen olduğundan bu atmosfer yönetmenin çok fazla yabancı olmasıyla ilgili bir durum değildir. Nuri Bilge Ceylan filmlerde hikâyeyi atmosfer ile şekillendiren bir yönetmendir ve Kara Filmin karakteristik anlatı unsurlarından olan uzun planlar Ceylan'ın Bir Zamanlar Anadolu filmde de bu anlatı yapısıyla karşımıza çıkar.

Öyküleme ve Sinema

Genel anlamda bir yapıtın Kara Film nezdinde değerlendirilmesinde Şekil 3'deki kümesel hiyerarşi esas alınabilir. Bir filmin önce genel sinema diline bakılır ve ardından Kara Film öğeleri taşıyıp taşımadığına dair unsurlar bulunur. Buna ilk fragmanındaki rengi de denilebilir. Peşi sıra atmosferi önemli yer tutar. Kara Film başlığında anlatılan dekorlar, renk ve kostümler bu atmosferi oluşturur. En nihayetinde öyküsü belirler.

Şekil 3. Film Anlatılarında Hiyerarşi Şeması

Önceki başlıktaki filmler özellikle öykülemeler üzerinden verilir, onları Kara Film yapan unsurun aslında öncelikle öyküleri olduğu vurgulanır. Hikâye, iyi bir filmin kalbidir. Özel efektler, hikayeyle bütünleşip destekler niteliktedir. Geleneksel olarak, hikayeler nesiller boyu nesile hikâye anlatıcısı tarafından aktarılır. Dünyamızı anlamlandırmamıza yardımcı olan hikayeler ortaya çıkmasına neden olur. Bugün hikayeler öncelikle ekranlardan alınmaktadır: televizyon ekranı, dijital ekran, tablet, mobil cihaz... İşte Kara Film de bu hikayelerin kendi tarzında olanları ile belirlenmiş bir sinema anlatım dilidir.

Öykünün yeri temelde alır. Diğer öğeler tek başına bir Kara Filmi temsil etmekte zayıf ve eksiktir. Örneğin bir arabesk filmi aslında genel sinema dili ve atmosferi bakımından Kara Film öğelerinde eksiklikler içermekte olsada öyküsü bakımından tam bir Kara Film örneği teşkil eder. Veya Beatlejuice aslında bir Kara Film için çok renkli temalar barındırmaktadır, ama öyküsündeki karamsarlık ve Kara Film bileşenleri onu katıksız bir Kara Film yapar.

SONUÇ

Bu çalışma Kara Film olgusunun bütün değerlendirmelerini, örnekleri ve tarihi üzerinden yapmak için hazırlanmıştır. Finalinde Türk sinema tarihindeki Kara Film örnekleri irdelenmiş Türk Sineması'nın Kara Filmi algılayış biçimi ele alınmıştır.

Öncelikle Kara Filmi kendine has özellikleri ile ne tür bir olgu olduğu ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir Kara Film kendi karamsar temasını bulunduran çeşitli görsel ve işitsel birtakım tarzları sahip olan melankolik bir sanat akımı olduğu ortaya konmuştur.

Samuel Dashiell Hammett, James M. Cain ve Raymond Chandler gibi önemli yazarların polisiye, macera ve dedektif öyküleri anlattığı eserlerinde ki romanlarının sinemaya aktararak toplumsal olayları ele alması Kara Film'de karşımıza çıkmakta olan Femme Fatale kadın figürünü ortaya koymaları ileride yazacakları senaryolarda kurgusal düzeyde görülmesini ve Kara Film unsurları içeren filmlerin ortaya çıkmasına neden olur.

Karakteristik görsel tarzı ve anlatı biçimlerinde, film kargaşası cinayeti neredeyse modernist bir kopma ve bazen de ironi ile temsil etmenin bir yolunu bulur. Dahası, oldukça stilize edilmiş öğelerinde, gece ortamından etkileyici kamera açısına, dedektifin veya femme ölümcülünün stilize görünümüne kadar, sinemasal anlamda, gerçek duygusal katılım olmaksızın, hayali katılımın tadını davet eden yüksek performanslı bir boyuta sahiptir. Femme fatale tiplerini, erkeklere sıkıntılar yaşatan, tehlikeli, seksi, kışkırtıcı kadınları tanımlar.

Bütün bir dönem olarak ele alındığında, Kara Film "Film Noir" alışılmadık derecede yüksek bir sanatçılığa ulaşmıştır. Film Noir herkesin içinde en iyisini ortaya koymuş gibiydi; yönetmenler, kameraman, senaryo yazarları, aktörler bir sanatçının kariyer grafiğinde yüksek noktaya değinilecek ve tarih boyunca unutulmayacaktır.

Film Noir'in dikkat çekici yaratıcılığı, sinema dünyasının günümüze geldiği süreçteki kalıcılığı ve sürdürülebilirliği şaşırtıcı bir etki yaratmaktadır. Elbette, Fransızlar bir süredir öğrencilerdi (Borde ve Chaumont'un Panorama du Film Noir'i 1955'te yayınlandı), ancak Amerikan eleştirmenleri yakın zamana kadar Batılı, müzikal veya gangster filmini Film Noir'ine tercih etti.

Karakteristik görsel tarzı ve anlatı biçimlerinde, film kargaşası cinayeti neredeyse modernist bir kopma ve bazen de ironi ile temsil etmenin bir yolunu buldu. Dahası, oldukça stilize edilmiş öğelerinde, gece ortamından etkileyici kamera açısına, dedektifin veya femme ölümcülünün stilize görünümüne kadar, film nadirinde, gerçek duygusal katılım olmaksızın, hayali katılımın tadını davet eden yüksek performanslı bir boyuta sahiptir

Kara Film tür bakımından kesin anlam olarak ifade edemesekde; içerik, unsur renk, olay örgüsü ve film anlatımı bakımından farklı unsurları bir arada taşıdığı söz konusudur.

Kara Film, Klasiklik ve modernizm arasında, gerilim filmi ve sanat filmi arasında küçük bir sınırdadır ilerliyor. İkisinde de etkileri var ve kitle kültürü ile modernizmin başarılı bir sürdürülebilirlik sunuyor.

Kara Film, karşıt ilkelere göre çalışır; tema stille gizlenir ve sahte temalar genellikle stille çelişip düzensizdir

Sen Aydınlatırsın Geceyi Filmi'nde sert ışıklandırma ve gün ışığından yaralanma gölge kullanımı içsel karanlığın ve kaygının dışavurumları olarak değerlendirilir. Parçalı yüz ışığı ve sert kontrast sokak lambalarından yararlanarak karakterlerdeki panik, karanlık yönlü ve karışık anlar kısa konuşmalar eşliğinde Kara Anlatı unsurları eşliğinde olduğu görünür. Şehirli kitap satan seyyar satıcı modern kıyafetli kadın ve gündelik hayatta rastlayabileceğimiz şekilde sunulmuş gerçekçilik hedeflenir. Fantastik bir film olmasına rağmen gerçekliğin absürd melodram yapısı işlenir.

Yeraltı Filmi'nde ise Zeki Demirkubuz, Dostoyevskinin Yeraltından Notlar adlı romanından esinlenerek senaryosu, yönetmenliğini ve yapımcılığını kendisi üstlenir. Demirkubuz, Yeraltı Dostoyevski üzerinden kendine özgü yarattığı dünyaya bakmamızı sağlar. Dostoyevski'nin romanlarında karakterler silik bir fiziksel varlığa ama zengin ve garip bir iç zenginliğe sahiptir. Karamsar hava ve kaotik atmosfer tıpkı Kara Film üslubu gibi bütün Dostoyevski romanlarına hâkimdir. Demirkubuz toplum yaşamı, kamu ve özel hayatı nitelendirirken evrilme yaşayarak ortaya konan Kara Film Demirkubuz sinemasında dışavurumcu estetik ile ortaya çıkar.

Film Noir işlediği toplumsal konulardan dolayı sosyal bir türdür. Bununla dışavurumcu görünüşü, belli durumlar karşısında zihinsel yanıltıcılık ve kişide yarattığı gerçeklik algısıdır. Gerçeklik algısı fikrinden yola çıkarak Freuden bir bakış açısıyla Kara Film unsurları bağlamında bağdaştırıldığı görülür.

Bir Zamanlar Anadolu'da Filmi'nin ilk bölümünde aniden bastıran yağmur ve ıslanmış yol Klasik Kara Film atmosferini hemen gözler önüne serer. Gotik anlatı yapısı şekilde de görüldüğü gibi şimşek ve kabarmanın ortaya çıkışında sergilenir.

Bu filmin sert ışıklandırması geceleri hem yol sahnelerinde hem de muhtarın ev sahnesinde, farklı ve yoğunluğu fazla bir şekilde kullanılır. Karakterlerin aralarındaki yaptığı diyalogları sonucunda karakterleri tanıma ve sinemada içe dönüş etkisi karşımıza çıkar. Araba farlarının oluşturduğu sert ışık ve kontrast Kara Film'in görsel öğeleriyle örtüşmektedir. Sert ve dik ışık filmin tamamını kapsar. Katilin ceseti gömdükleri yeri bulmaya çalışırken labirent karmaşasıyla aramaları Orson Wellesin Kara Anlatı yapısıyla eşleştiği görülür.

Evrilerek günümüze etkilerini gösteren Kara Film ve yönetmenlerinin sinemasal görüşüne göre farklılaşarak; dışavurumcu estetik ile, gözlenebilir ve betimlenebilir unsurların bütünü yansıtan, dönemsel özelliklere sahip yeni Kara Film'ler ortaya çıkmasını sağlar.

KAYNAKÇA

- ABİSEL, Nilgün. (1989). Sessiz Sinema. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları.
- ARSLANTEPE, Mehmet. (2012) Sinema Okur Yazarlığı. İzmit: Umuttepe Yayınları. Art Book Rembrandt.
- BAYRAM, Fatih. (2009). Işık ve Aydınlatma: Işığın Televizyon ve Sinemada İşlevsel Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme. Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 1(2), 122-131.
- BEKTAŞ, S. (2014). Türk Sinemasında Kara Film: Türsel Bir İnceleme. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- BİRYILDIZ, Esra. (2012). Western'ler, Gangster Filmleri Ve Kara Filmlerde Erkeğin Sunumu Üzerine Bir Deneme. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, 5, 117-130.
- BORDE, Raymond, and Etienne Chaumeton, A Panorama of American Film Noir, 1941–1953, trans. Paul Hammond, City Lights Books, 2002 ("We'd be oversimplifying. . . ": p. 2.).
- CAMERON, Ian, ed., The Book of Film Noir, Continuum, 1993.
- CHRISTOPHER, Nicholas. (1997). Somewhere in the Night: Film Noir and the American City, Free Press.
- DIMENDBERG, Edward. (2004). Film Noir and the Spaces of Modernity, Harvard
- FAY, Jennifer, Nieland, Justus, Sinemaya Giriş - Kara Film, Çev. Ali Nejat Kaniyaş, Kolektif Kitap, 2015.
- GORMAN, Ed, Lee Server, and Martin H. Greenberg, eds. , The Big Book of Noir, Carroll & Graf, 1998.
- HANNSBERRY, Karen Burroughs, Bad Boys: The Actors of Film Noir, McFarland, 2003.
- KAKINÇ, Tarık: 1995. 100 Filmde Başlangıcından Günümüze Polisiye/Gerilim Filmleri,
- MUTLUER, Oğuzhan. (2008). Yeni Yönelimler Çerçevesinde "Kara Film". Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- NAREMORE, James. (2008) More than night: Film noir in its contexts. University of California Press.
- ÖZDEMİR, Tan, Selda. (2011). Yeni Kara Filmler. Ankara: Nirengi Kitap.
- PLACE J. A. ve PETERSON L. S. "Some Visual Motifs of Film Noir," Film Comment 10 (Ocak-Şubat 1974), Movies and Methods I'de yeniden yayımlandı, s. 325-38
- SANCAR, S. (2013) Erkeklik (Der: Ecevit, Y; Kalkiner, N.) Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Eskişehir: Anadolu üniversitesi yayınları.
- SPICER, A. (2002). Film Noir. Essex: Pearson Education Limited.
- SÜALP, TA. (2001). 'Türkiye'de Sinema Film Noir ya da Dışavurumcu İklimin İçinden Geçerken'. Türk Film Araştırmalarında Yeni Yönelimler II. İstanbul: Bağlam, s: 89- 98.
- TEKSOY, R. (2005a). Sinema Tarihi Cilt 1. İstanbul: Oğlak Yayıncılık, 2005a.